

SUAUGUSIŲ ŽMONIŲ DANTŲ GYDYMO BAIMĖS IR BURNOS LIGŲ PROFILAKTIKOS SĄSAJOS

Rita Juchnevičienė, Eglė Zdanavičienė, Daiva Mačiulienė, Asta Motūzienė

Kauno kolegija

Anotacija. Remiantis pasauline sveikatos organizacija (2020), burnos ertmės sveikata yra pagrindinis gerovės, gyvenimo kokybės ir sveikatos rodiklis, apimantis daugybę ligų ir būklių, įskaitant dantų ėduonį, periodonto ligas, dantų netekimą, burnos vėžį, ŽIV infekcijos pasireiškimus burnoje, burnos ir dantų traumas, normas ir apsigimimus, tokius kaip kiškio lūpa ar vilko gomurys. 2017 m. tyrimai parodė, kad burnos ligomis serga 3,5 mlrd. žmonių visame pasaulyje. Burnos ertmės sveikatos būklė dažnai yra susijusi su dantų gydymo baimė. Žmonėms, kurie dėl dantų gydymo baimės atidėlioja vizitus pas odontologą, pasireiškia labiau simptomatinės ir sunkesnės burnos ertmės ligos, tai prisideda prie esamos dantų gydymo baimės paūmėjimo. Siekiant išsaugoti burnos ertmės sveikatą labai svarbi burnos ligų profilaktika. Šiame kiekybiniame tyrime, naudojant internetinės apklausos metodą, buvo siekiama nustatyti suaugusių žmonių dantų gydymo baimės ir burnos ligų profilaktikos sąsajas. Klausimynas parengtas tyrimo autorių. Tyrimo metu taikyti aprašomosios statistikos duomenų analizės metodai. Rezultatai parodė, kad dantų gydymo baimė yra plačiai paplitusi problema, kurios atsiradimui daugiausiai įtakos turi skausmingo gydymo patirtis praeityje. Dažniausiai odontologinių procedūrų metu žmonės bijo skausmo, būti nesuprasti dėl prastos burnos ertmės būklės, karieso gydymo ir nuskausminimo. Dantų gydymo baimę patiriančių žmonių nereguliarūs apsilankymai pas burnos priežiūros specialistą veda į burnos ertmės pablogėjimo būklę.

Reikšminiai žodžiai: dantų gydymo baimė, dantų gydymo baimės įtaka burnos ligų profilaktikai.

Įvadas

Remiantis pasauline sveikatos organizacija (2020), burnos ertmės sveikata yra pagrindinis gerovės, gyvenimo kokybės ir sveikatos rodiklis, apimantis daugybę ligų ir būklių, įskaitant dantų ėduonį, periodonto ligas, dantų netekimą, burnos vėžį, ŽIV infekcijos pasireiškimus burnoje, burnos ir dantų traumas, normas ir apsigimimus, tokius kaip kiškio lūpa ar vilko gomurys. 2017 m. tyrimai parodė, kad burnos ligomis serga 3,5 mlrd. žmonių visame pasaulyje. Burnos ligos gali turėti įtakos asmens efektyvumui socialinėje, mokslinėje veikloje, darbe bei asmeniniame gyvenime. Prasta burnos ertmės sveikata padidina visuomenei tenkančią finansinę naštą ir milijonams žmonių sukelia skausmą. Kas antras asmuo, patiriantis dantų skausmą, nurodo jį esant vidutiniškai arba labai stiprų (Svensson ir kt., 2018).

Burnos ertmės sveikatos būklė dažnai yra susijusi su dantų gydymo baimė – reakcija į skausmingus dirgiklius dantų gydymo situacijose (Appukuttan, 2016). *Dantų gydymo nerimo, dantų gydymo baimės ir dantų gydymo fobijos* terminai naudojami apibūdinti diskomfortui, kurį pacientai patiria lankydami pas gydytoją odontologą (Taylor, 2014). Dantų gydymo baimė, nerimas ir fobija yra plačiai paplitusios problemos, kurios išlieka nepaisant technologijų pažangos, dėl kurių odontologinės procedūros tapo mažiau skausmingos (Mohammed ir kt., 2014). Pramoninėse šalyse beveik 80 proc. suaugusiųjų jaučia diskomfortą prieš gydydami dantis, 20 proc. – baimę ir 5 proc. stengiasi visiškai

išvengti dantų gydymo intervencijų (Zinke ir kt., 2018).

Dantų gydymo baimė yra dažnas reiškinys ir gali paveikti bet kokio amžiaus žmones. Vaikai, kurie turėjo blogą dantų gydymo patirtį, daugeliu atvejų gali įveikti savo baimę, jei situacija bus tinkamai valdoma ir jie bus tinkamai prižiūrimi bei palaikomi tolesnių vizitų pas odontologą metu. Suaugusieji, kurie jaučia dantų gydymo baimę, linkę nerimauti visą gyvenimą (Armfield, 2006). Vienas iš septynių suaugusių žmonių patiria didesnę ar mažesnę baimę prieš apsilankymą pas gydytoją odontologą. Tai parodo didelį odontologinių procedūrų baimės paplitimą visuomenėje (Armfield ir kt., 2013).

Žmonėms, kurie dėl dantų gydymo baimės atidėlioja vizitus pas odontologą, pasireiškia labiau simptomatinės ir sunkesnės burnos ertmės ligos, tai prisideda prie esamos dantų gydymo baimės paūmėjimo (Armfield ir kt., 2007). Dantų gydymo baimė prisideda ne tik prie netaisyklingos individualios burnos higienos, bet ir prie žalingų įpročių, netaisyklingos mitybos (Pohjola ir kt., 2016).

Siekiant išsaugoti burnos ertmės sveikatą labai svarbi burnos ligų profilaktika. Siekiant, kad žmonės tinkamai prižiūrėtų burnos ertmės sveikatą, jie turėtų gilinti savo žinias apie individualią burnos higieną (Armfield ir kt., 2007). Europoje aštuoniose mokslinėje studijoje dalyvavusiose šalyse 29–62 proc. suaugusiųjų populiacijos buvo nustatytas nepakankamas sveikatos raštingumas (de Buhr ir kt., 2020). Išlieka svarbu reguliariai lankytis pas burnos higienistą, atlikti profesionalią burnos higieną ir išklausti individualų burnos priežiūros instruktažą. Tačiau asmenys, patiriantys dantų gydymo baimę, galimai bijo profesionaliosios

burnos higienos procedūrų, ir tai turi įtakos burnos ligų atsiradimui. Reguliariai nesilankant pas burnos higienistą laiku nepastebimos kietųjų ir minkštųjų burnos ertmės audinių ligos ankstyvose stadijose, o tai ženkliai pablogina burnos ertmės sveikatą (Judah ir kt., 2013).

Suaugusių žmonių dantų gydymo baimę pasaulyje analizuoja Rezwana Begum Mohammed, Steven Taylor, JM Armfield, ir kt., o Lietuvoje Karolis Vasiliauskas ir kt. Nors apie suaugusiųjų dantų gydymo baimę yra daug kalbama ir jai tirti atliekami tyrimai visame pasaulyje, taip pat ir Lietuvoje, tačiau ši problema išlieka aktuali siekiant gerinti žmonių burnos ertmės būklę.

Tyrimo objektas: suaugusių žmonių dantų gydymo baimės ir burnos ligų profilaktikos sąsajos.

Tyrimo tikslas: atskleisti suaugusių žmonių dantų gydymo baimės ir burnos ligų profilaktikos sąsajas.

Uždaviniai:

1. atskleisti suaugusių žmonių baimės sampratą ir baimės sampratos sąsajas su burnos ligų profilaktika;
2. nustatyti dėl dantų gydymo baimės dažniausiai pasitaikančias burnos ertmės ligas;
3. nustatyti suaugusių žmonių dantų gydymo baimės priežastis ir sąsajas su burnos ligų profilaktika.

Tyrimo metodai. 2022 metais atliktas kiekybinis tyrimas. Anoniminėje anketinėje apklausoje internetu (2022 metų gegužės mėnesį) dalyvavo 270 respondentų.

Tyrimo metodai ir sąlygos

Klausimynas parengtas tyrimo autorių remiantis moksline literatūra. Anketa sudaryta iš trijų dalių: pirmoji dalis – demografiniai duomenys, nurodantys respondentų amžių, lytį ir išsilavinimą, antroji – klausimai, skirti nustatyti dantų gydymo baimės paplitimą ir jos priežastis, trečioji – skirta išsiaiškinti individualios burnos higienos įpročius ir įvertinti burnos ertmės būklę. Respondentams pateikti 23 uždaro tipo klausimai.

Tyrimo anketa buvo pateikiama internetiniu formatu socialiniuose tinkluose.

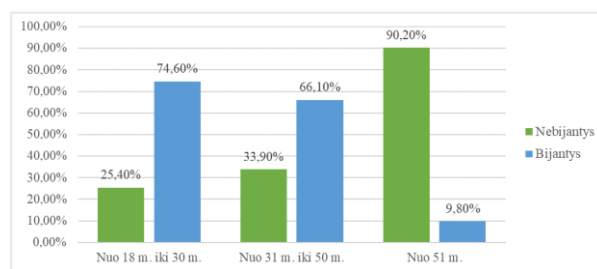
Tyrimo dalyviai – 18 metų amžiaus ir vyresni respondentai, atrinkti netikimybinės patogiosios / proginės imties būdu. Tyrimo metu taikyti aprašomosios statistikos duomenų analizės metodai. Duomenų analizei ir diagramų vaizdavimui naudojama *MS Excel* programa.

Tyrimas atliktas remiantis konfidencialumo, autonomiškumo, pagarbos asmens orumui principais.

Rezultatai

Tiriamųjų charakteristikos. Tyrime dalyvavo 280 respondentų. 86,8 proc. (n=243) apklaustųjų žmonių sudarė moterys ir 13,2 proc. (n=37) – vyrai. Respondentų amžius buvo nuo 18 m. iki 68 m. Visi respondentai buvo suskirstyti į tris amžiaus grupes: 47,9 proc. (n=134) respondentų – nuo 18 m. iki 30 m., 34 proc. (n=95) – asmenys nuo 31 m. iki 50 m. ir 18 proc. (n=51) sudarė 50 m. ir vyresni. Amžiaus vidurkis buvo $\pm 28,9$ m. 49,6 proc. (n=139) respondentų buvo įgiję aukštąjį išsilavinimą, 12,5 proc. (n=93) – profesinį išsilavinimą, 33,2 proc. (n=35) – vidurinį išsilavinimą ir 4,6 proc. (n=13) – pagrindinį išsilavinimą.

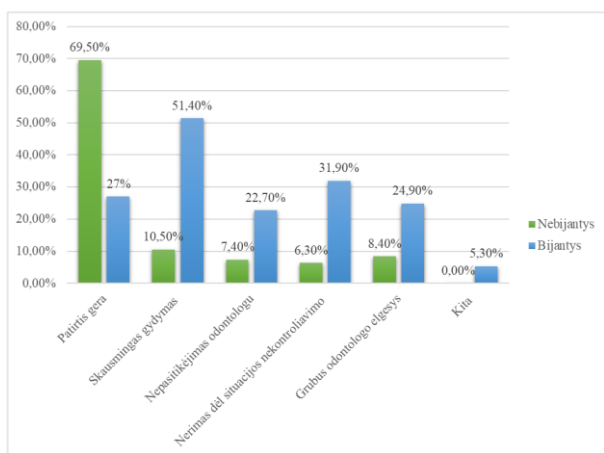
Tyrimo rezultatai. Dantų gydymo baimė yra normalus psichologinis atsakas į dantų skausmo stimulą, kuris suprantamas kaip žalingas ar pavojingas asmeniui (Enright, 2021). Remiantis tyrimo rezultatais, dantų gydymo baimė kamuoja 66,1 proc. (n=185) apklaustųjų, 33,90 proc. (n=95) apklaustųjų dantų gydymo baimės neturi. Rezultatus palyginus su Vasiliausko ir kt. (2018) tyrimu, kurio duomenimis dantų gydymo baimę patiria 56,10 proc. žmonių, matyti, kad dantų gydymo baimė ir toliau kamuoja didžiąją dalį žmonių. Ši baimė yra labiau paplitusi tarp moterų (68,70 proc., n=167) nei tarp vyrų (56,60 proc., n=21). Pastebėta, kad dantų gydymo labiausiai bijo 18–30 m. amžiaus grupės respondentai (74,60 proc., n=100), nuo 31 m. iki 50 m. grupėje dantų gydymo baimės paplitimas yra 66,10 proc., n=63. 51 m. ir vyresnių žmonių grupėje dantų gydymo baimės paplitimas yra 9,80 proc., n=5. Rezultatai rodo, kad su amžiumi dantų gydymo baimė mažėja (1 pav.).

1 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių (N = 280)

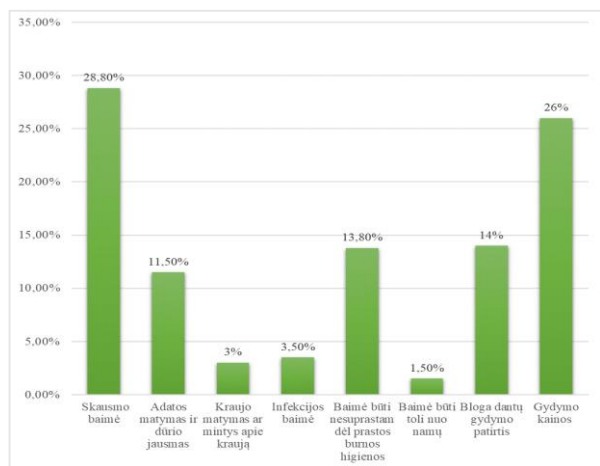
Trauminė patirtis vaikystėje gali sukelti stiprų dantų gydymo nerimą ar fobiją. Dažnai prisiminimai apie blogą patirtį gali būti pamiršti, todėl fobija atrodo neracionali. Moore (1991) atliko tyrimą, kuriuo nustatė, kad dažniausios baimės priežastys buvo trauminė dantų gydymo patirtis (84 proc.), ypač vaikystėje (70 proc.). Tyrimo rezultatai atskleidė, kad didžioji dalis dantų gydymo baimės

nepatiriančių apklaustųjų teigia, jog jų dantų gydymo patirtis yra gera (69,50 proc., n=66). Tarp dantų gydymo baimę patiriančių respondentų dominuoja skausminga dantų gydymo patirtis (51,40 proc., n=95), taip pat nerimas dėl situacijos nekontroliavimo (31,90 proc., n=59) ir grubaus odontologo elgesio (24,90 proc., n=46). Respondentai taip pat pateikė tokius atsakymus kaip odontologo įžeidimai dėl blogos burnos ertmės būklės ir nekompetentingumas (2 pav.).

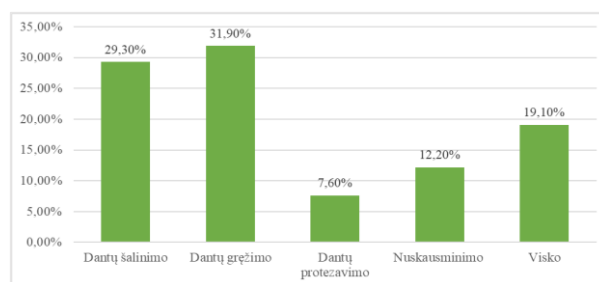
2 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal dantų gydymo patirtį (N = 280)

Mokslinėje literatūroje gausu įrodymų, kad skausmo amplitudė teigiamai koreliuoja su dantų gydymo nerimu. Pacientai, patiriantys didelį dantų gydymo nerimo lygį, gali jausti stipresnę skausmą (Cheng ir kt., 2022). Tyrimo metu nustatyta, kad didžiausią baimę dantų gydymo metu respondentams kelia skausmas (28,80 proc., n=53). Taip pat žmonės neramina dantų gydymo kainos (26 proc., n=48). Kiti reikšmingi aspektai buvo: baimė būti nesuprastam dėl prastos burnos ertmės higienos, (13,80 proc., n=26), adatos vaizdas ar dūrio jausmas (11,50 proc., n=21) ir bloga dantų gydymo patirtis (14 proc., n=26) (3 pav.).

3 pav. Dantų gydymo baimę patiriančių pacientų pasiskirstymas pagal veiksnius, keliančius baimę (N = 185)

Dantų gydymas apima įvairias procedūras, kurios pacientams turi skirtingą nerimą skatinantį poveikį (Chia-Shu ir kt., 2021). Tyrimas atskleidė, kad 31,90 proc., n=59 respondentų odontologinių procedūrų metu labiausiai bijo dantų gręžimo, 29,30 proc., n=54 – dantų šalinimo, 12,20 proc., n=23 – nuskausminimo procedūros, 7,60 proc., n=14 – dantų protezavimo ir 19,10 proc., n=35 respondentų jaučia nerimą dėl visų procedūrų apskritai (4 pav.). Panašius rezultatus savo tyrime nurodo ir Oosternik (2008) – žmonėms didžiausią baimę kelia dantų gręžimas, implantacijos ar dantų šalinimas, taip pat ir visos kitos invazinės procedūros.

4 pav. Dantų gydymo baimę patiriančių respondentų pasiskirstymas pagal procedūras, keliančias didžiausią baimę (N = 185)

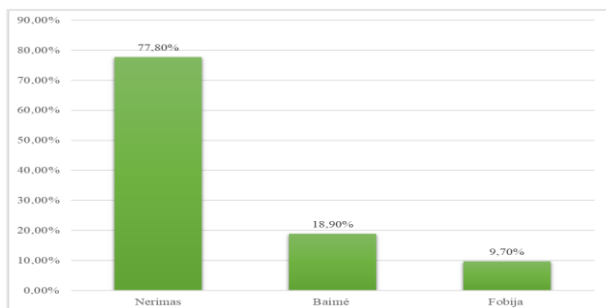
Dantų gydymo baimė yra baimės forma, atsirandanti pacientui kreipiantis į gydytoją odontologą arba laukiant, tikintis odontologinio gydymo (Weiner, 2011). Apibendrinus tyrimo rezultatus matyti, kad 59,50 proc., n=110 dantų gydymo baimę patiriančių respondentų odontologinių procedūrų bijo kiekvieną kartą nepaisant to, ar procedūrą atliks nuolatinis gydytojas, ar ne. Tuo tarpu 33,50 proc., n=62 dažniau jaučia baimę tada, kai bus atliekama nežinoma procedūra, 12,90 proc., n=24 labiau bijo tuomet, kai procedūrą atliks nepažįstamas gydytojas (5 pav.).

5 pav. Dantų gydymo baimę patiriančių pacientų pasiskirstymas pagal klausimą: „Kada jaučiate didžiausią baimę?“ (N = 185)

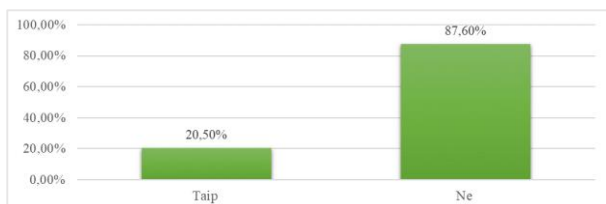
Nerimas išreiškiamas kaip įsivaizduojama grėsmė nežinomam ir nepažįstamam procesui, kaip miglotas, nemalonus jausmas kartu su prielaida, kad

įvyks kažkas nepageidaujamo. Tai reakcija į nesuvokiamą pavojų, kuris yra iš anksto nežinomas (Mohammed, 2014). Fobija apibūdinama kaip nuolatinė, nereali ir intensyvi specifinio dirgiklio baimė, kuria siekiama išvengti gresiančio pavojaus. Didžiulė ir neracionali odontologijos baimė vadinama „odontofobija“ (Appukuttan, 2016). Tyrimo metu buvo siekta išsiaiškinti, kokie apklaustųjų pojūčiai prieš odontologines procedūras ir jų metu. 77,80 proc., n=144 respondentų įvardija, kad jaučia nerimą, 18,90 proc., n=35 – baimę, o 9,70 proc., n=18 respondentų teigia, jog turi dantų gydymo fobiją (6 pav.).

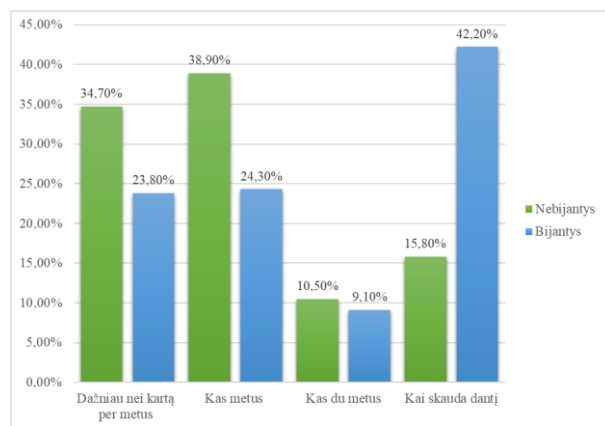
6 pav. Dantų gydymo baimę patiriančių respondentų pasiskirstymas pagal pojūčius odontologinio gydymo metu ir prieš jį (N = 185)

Baimę jaučiantys pacientai nenoriai kreipiasi į burnos priežiūros specialistą, jiems retai būna atliekamos prevencinės procedūros, kurios vykdomos reguliarių apsilankymų metu. Dabartinės mažo ar vidutinio sunkumo burnos ertmės patologijos dažnai lieka negydomos. Nesuteikus tinkamo gydymo, simptomai neišvengiamai pablogėja, o tai sukelia sunkesnių burnos ertmės sveikatos problemų, kurioms dažnai reikia intensyvesnio, skubeseio ir brangesnio gydymo (Armfield 2013). Tyrimo metu nustatyta, kad 87,60 proc., n=162 respondentų nemano, jog dėl dantų gydymo baimės jų burnos ertmės būklė pablogėjo (7 pav.). Tai prieštarauja Armfield ir kt. (2007) tyrimui, kurio metu buvo atskleista, kad dėl dantų gydymo baimės burnos ertmės būklė suprastėja ir žmonės blogiau vertina savo burnos ertmės būklę nei tie, kurie dantų gydymo baimės nejaučia.

7 pav. Dantų gydymo baimę patiriančių respondentų pasiskirstymas pagal klausimą: „Ar pastebėjote, kad dėl dantų gydymo baimės Jūsų burnos sveikata suprastėjo?“ (N = 185)

Dėl baimės žmogus gali vengti ne tik gydytojų odontologų, bet ir visų jo patarimų bei veiksmų, susijusių su burnos ertme. Pacientų, kenčiančių nuo dantų gydymo baimės, prastesnė burnos ertmės higiena lyginant su nekenčiančiais pacientais (Zinke ir kt., 2018). Tyrimo rezultatai parodė, kad 74,60 proc., n=138 dantų gydymo baimę patiriančių respondentų stengiasi išvengti apsilankymų pas gydytoją odontologą, taip pat tokių apsilankymų stengiasi išvengti ir 14,60 proc., n=14 dantų gydymo baimės nepatiriančių respondentų. 51,10 proc., n=143 apklaustųjų dėl dantų gydymo baimės yra atšaukę vizitą. Vasiliausko ir kt. (2018) atlikto tyrimo duomenimis 61,4 proc. bijančiųjų gydymo kreipiasi tik tada, kai skauda, ir 9,6 proc. – tada, kai skausmas tampa nebepakeliamas. Pastebėta, kad 42,20 proc., n=78 dantų gydymo baimę patiriančių respondentų į odontologą kreipiasi tik tada, kai skauda dantį, dantų gydymo baimės nepatiriančių respondentų, besikreipiančių į gydytoją, yra 15,80 proc., n=15. Dažniau nei kartą per metus į odontologą kreipiasi 23,80 proc., n=44 dantų gydymo baimę patiriančių ir 34,70 proc., n=33 baimės nepatiriančių respondentų. Kas metus į specialistą kreipėsi 24,30 proc., n=45 dantų gydymo baimę patiriančių ir 38,90 proc., n=37 baimės nepatiriančių respondentų (8 pav.).

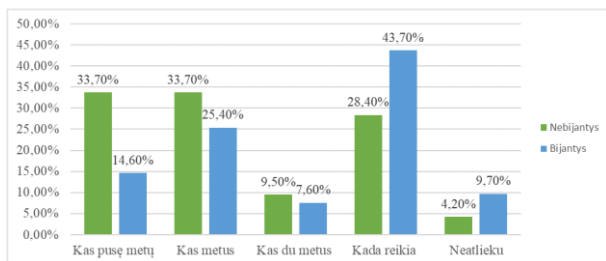

8 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal apsilankymų pas odontologą dažnį (N = 280)

Pašalinant bakterinį apnašą esminis vaidmuo tenka kasdieninei individualiai burnos higienai – dantų, tarpdančių valymui bei burnos skalavimui. Pacientai labai dažnai dėl įvairių priežasčių nekontroliuoja dantų bakterinio apnašo šalinimo. Nepašalinus šio apnašo progresuoja periodonto ligos, gydymo rezultatai tampa blogesni, dažnai dėl to netenkama dantų (Pacauskiene ir kt., 2014). Dantų šepetėlį kelis kartus per dieną naudoja 36,8 proc., n=68 dantų gydymo baimę patiriančių respondentų, 49,2 proc., n=91 asmenų šepetėlį naudoja vieną kartą per dieną. Dantų gydymo baimės nepatiriantys respondentai dantis valosi

atsakingiau. Net 86,30 proc., n=82 respondentų dantis valosi kelis kartus per dieną. Tarpdančių siūlą kelis kartus per dieną dažniau naudoja dantų gydymo baimės nepatiriantys respondentai, tai yra 20,20 proc., n=19, tik 10,40 proc., n=19 dantų gydymo baimę patiriančių apklaustųjų tarpdančių siūlą naudoja kelis kartus per dieną. Vieno danties šepetėlio išvis nenaudoja 70,90 proc., n=131 respondentų, patiriančių dantų gydymo baimę, o liežuvio valiklio nenaudoja 80,30 proc., n=149 asmenų, patiriančių dantų gydymo baimę. Burnos skalavimo skystį kelis kartus per dieną vartoja 20,50 proc., n=38 dantų gydymo baimę patiriančių respondentų ir 13,90 proc., n=13 dantų gydymo nebijančių žmonių. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad tiek patiriantys dantų gydymo baimę, tiek nepatiriantys respondentai supranta individualios burnos higienos svarbą, tačiau bijantieji individualią burnos higieną atlieka prasčiau. Panašius rezultatus pateikia ir de Donno (2012) atliktas tyrimas, kuriame nustatyta, kad žmonių, patiriančių didelę dantų gydymo baimę, burnos ertmės higiena buvo prastesnė nei tų, kurie mažiau bijojo.

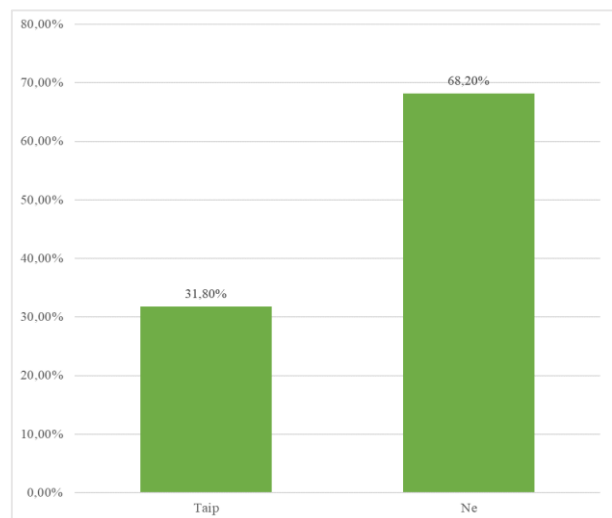
Dantų gydymo baimė yra nevienalytė ir gali būti skirstoma pagal tris atskirus veiksnius: baimę dėl invazinio gydymo ar skausmo, kontrolės praradimą ir patiriamus fizinius pojūčius (Goettems ir kt., 2018). Tyrimo rezultatai parodė, kad profesionalią burnos higieną 43,70 proc., n=81 respondentų, patiriančių dantų gydymo baimę, atlieka tik esant reikalui. Reguliariai profesionalią burnos higieną atlieka 14,60 proc., n=27 bijančių apklaustųjų, kas metus burnos higieną atlieka 25,40 proc., n=47 bijančiųjų, profesionalios burnos higienos nėra atlikę 9,70 proc., n=18 baimę patiriančių respondentų. Dantų gydymo nebijantys respondentai burnos ertmės higieną linkę atlikti reguliariai – 33,70 proc., n=32 apklaustųjų profesionalią burnos higieną atlieka kas pusę metų ir tiek pat procentų asmenų profesionalią burnos higieną atlieka kas metus (9 pav.).

9 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal profesionalios burnos higienos atlikimo dažnį (N = 280)

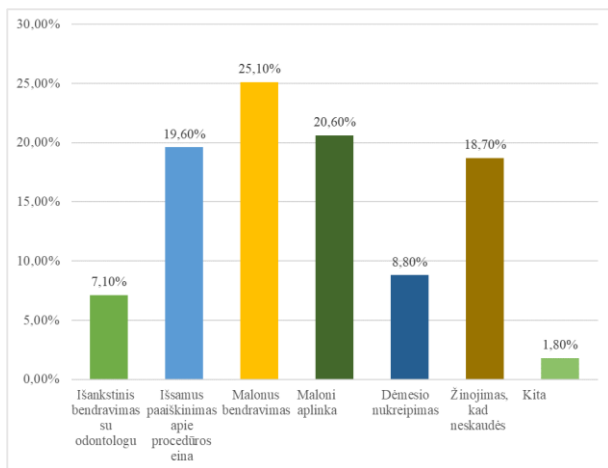
Nechirurginis periodonto ligų gydymas laikomas *auksiniu* sėkmingos periodonto terapijos standartu, tačiau jo metu patiriamas skausmas ir

jautrumas gali atgrasyti pacientą reguliariai lankytis ir padidinti dantų gydymo baimės lygį (Yeungyeung ir kt., 2022). Nustatyta, kad atlikti profesionalios burnos higienos procedūras bijo 31,80 proc., n=89 respondentų, o 68,20 proc., n=191 apklaustųjų – nebijo (10 pav.). Tai rodo mažesnę baimės paplitimą nei kitų odontologinių procedūrų baimės. Atlikti užsienio autorių tyrimai rodo sąsają tarp profesionalios burnos higienos baimės ir juntamo skausmo procedūros metu. Apie stiprų ar labai stiprų skausmą pranešė nuo 7,1 proc. iki 9,7 proc. pacientų, profesionalios burnos higienos metu (išskyrus poliravimą) 0,8 proc. dalyvių jautė skausmą (Hakeberg ir kt., 2008).

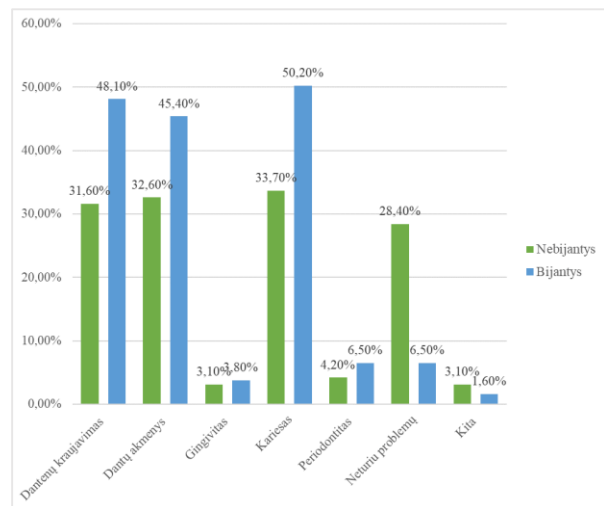
10 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar jie bijo atlikti profesionalią burnos higieną (N = 280)

Dantų baimės ir nerimo valdymas neįmanomas be paciento ir gydytojo odontologo bendradarbiavimo bei lankstumo. Bendros strategijos apima informacijos teikimą pacientams didinant pasitikėjimą ir kontrolę procedūrų metu: „sakyk–rodyk–daryk“ techniką, dėmesio nukreipimą, raumenų atpalaidavimą, kognityvinį restruktūrizavimą (Cheng ir kt., 2022). Respondentams buvo užduotas klausimas siekiant išsiaiškinti, kas padėtų įveikti dantų gydymo baimę. 7,1 proc., n=20 apklaustųjų atsakė, jog jiems padėtų išankstinis bendravimas su specialistu, 19,60 proc., n=55 respondentų norėtų, jog jiems išsamiai būtų paaiškinta procedūros eiga, 25,10 proc., n=70 – norėtų malonaus specialisto bendravimo, 20,60 proc., n=58 – mano, jog jiems padėtų maloni aplinka, 8,80 proc., n=25 respondentų norėtų dėmesio nukreipimo (muzika ar filmas) procedūros metu, 18,70 proc., n=52 – norėtų žinoti, kad procedūros metu nejaus skausmo ir 1,80 proc., n=5 apklaustųjų mano, kad niekas negali padėti (11 pav.).

11 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal veiksnius, kurie padėtų sumažinti dantų gydymo baimę (N = 280)

Periodonto ligų paplitimas yra didelis visame pasaulyje, taip pat ir Lietuvoje (siekia 60–80 proc.). Didžioji dalis periodonto ligų yra lėtinės. Laiku diagnozavus šias ligas ir pradėjus gydymą, galima sustabdyti ligos progresavimą, išvengti patologiško proceso ryškėjimo, dantų netekimo, kramtymo funkcijos sutrikimo, taip pat galima pagerinti gyvenimo kokybę (Paipalienė ir kt., 2009). Tyrimo rezultatai atskleidė, kad dantenu kraujavimu skundžiasi daugiau respondentų, patiriančių dantų gydymo baimę (41,10 proc., n=76) nei nepatiriančiųjų (31,60 proc., n=30). Mineralizuotu apnašu daugiau skundžiasi respondentai, bijantys dantų gydymo (45,40 proc., n=84) nei nebijantys (32,60 proc., n=31). Gingivitu nežymiai daugiau skundžiasi dantų gydymo baimę jaučiantys respondentai (3,80 proc., n=7) nei nejaučiantys (3,10 proc., n=3). Kariesu daugiau skundžiasi dantų gydymo baimę patiriantys apklaustieji (50,20 %, n=93) nei nepatiriantys (33,70 proc., n=32). Periodontitas labiau paplitęs tarp bijančių dantų gydymo respondentų (6,50 proc., n=12) nei nebijančiųjų (4,20 proc., n=4), burnos ertmės problemų mažiau turi dantų gydymo baimės nepatiriantys respondentai (28,40 proc., n=27) nei patiriantieji (6,50 proc., n=12). Taip pat tyrimo dalyviai pripažino turintys halitozę, pigmentinį apnašą. Šios problemos buvo labiau paplitusios tarp dantų gydymo baimės nepatiriančių respondentų, o netaisyklingas sąkandis – tarp gydymo baimę patiriančiųjų (12 pav.). Rezultatai atitinka Kanaffa-Kilijanska ir kt. (2014) atliktą tyrimą, kuriuo nustatyta, kad kuo didesnė dantų gydymo baimė, tuo apskaičiuojamas didesnis kariozinių dantų bei konkretnų paplitimo indeksas.

12 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal juos dažniausiai kamuojančias burnos ertmės ligas (N = 280)

Išvados

1. Dantų gydymo baimė yra normalus psichologinis atsakas į dantų skausmo stimulą, kuris suprantamas kaip žalingas ar pavojingas asmeniui. Ši baimės forma atsiranda pacientui kreipiantis į gydytoją odontologą arba laukiant, tikintis odontologinio gydymo. Didžioji dalis žmonių dantų gydymo baimę įgyja išoriškai, tai yra per neigiamą patirtį. Dėl dantų gydymo baimės praleidžiamos profesionaliosios burnos higienos procedūros, dėl to nepastebimos burnos ertmės ligos ankstyvose stadijose, žmonės negauna individualios burnos higienos instruktažo, tai žymiai pablogina burnos ertmės būklę.
2. Dėl dantų gydymo baimės dažniausiai pasireiškiančios ligos yra dantų ėduonis ir jo komplikacijos, taip pat gingivitas ir periodontitas. Dantų apnašas yra esminis veiksnys karieso ir periodonto ligų atsiradimui. Laiku diagnozavus šias ligas ir pradėjus gydymą, galima sustabdyti ligų progresavimą.
3. Tyrimas atskleidė, kad dantų gydymo baimė yra plačiai paplitusi problema, kurios atsiradimui daugiausiai įtakos turi skausmingo gydymo patirtis praeityje. Dažniausiai odontologinių procedūrų metu žmonės bijo skausmo, būti nesuprasti dėl prastos burnos ertmės būklės, karieso gydymo ir nuskausminimo. Ši baimė gali būti susijusi ir su veiksniais, kurie nėra tiesiogiai susiję su gydymo procedūromis. Dantų gydymo baimę patiriantys žmonės pas burnos priežiūros specialistus lankosi nereguliariai, didžioji dalis bijančiųjų burnos higienos procedūras atlieka prasčiau ir tik atsiradus problemoms. Tai sukelia burnos ertmės būklės pablogėjimą.

Literatūra

1. Appukuttan, D., P. (2016). Strategies to Manage Patients with Dental Anxiety and Dental Phobia: Literature Review. *Clinical, Cosmetic and Investigational Dentistry*, 8, 35–50.
2. Armfield, J., Heaton, L. (2013). Management of Fear and Anxiety in the Dental Clinic: a Review. *Aust Dent J*, 58: 39–407.
3. Armfield, J., M., Stewart J., F., Spencer, A., J. (2007). The Vicious Cycle of Dental Fear: Exploring the Interplay between Oral Health, Service Utilization and Dental Fear. *BMC Oral Health*, 7(1):1–15.
4. Cheng, L. (2022). Management of Fear and Anxiety in Dental Treatments: a Systematic Review and Meta-Analysis of Randomized Controlled Trials. *Odontology*, 1–13.
5. Chia-Shu, L., et al. (2021). Magnification of Fear and Intention of Avoidance in Non-Experienced Versus Experienced Dental Treatment in Adults. *BMC Oral Health*, 21.1: 1–328.
6. de Buhr, E., Tannen, A. (2020). Parental Health Literacy and Health Knowledge, Behaviours and Outcomes in Children: a Cross-sectional Survey. *BMC Public Health*, 20(1), 1–9.
7. de Donno, M., A. (2012) Dental Anxiety, Dental Visits and Oral Hygiene Practices. *Oral Health & Preventive Dentistry*, 10(2), 129.
8. Enright, A., Enright, S. (2021). *Dental Anxiety and Phobia – Causes, Impacts, and Treatment*. Meikai University Japan.
9. Goettems, M., L., Shqair, A., Q., Bergmann, V., F., Cadermatori, M., G., Correa, M., B., Demarco, F. F. (2018). Oral Health Self-perception, Dental Caries and Pain: the Role of Dental Fear Underlying this Association. *International Journal of Paediatric Dentistry*, 28(3), 319–325.
10. Hakeberg, M., Cunha, I. (2008) Dental Anxiety and Pain Related to Dental Hygienist Treatment, *Acta Odontologica Scandinavica*, 66:6, 374–379.
11. Yeungyeung, L., et al. (2022). Evaluation of the Relationship Among Dental Fear, Scaling and Root Planing and Periodontal Status Using Periodontitis Stages: A Retrospective Study. *Journal of dental sciences* 17.1: 293–299.
12. Judah, G., Gardner, B., Aunger, R. (2013). Forming a flossing habit: an exploratory study of the psychological determinants of habit formation. *British journal of health psychology*, 18(2), 338–353.
13. Kanaffa-Kilijanska, U., Kaczmarek, U., Kilijanska, B., Frydecka, D. (2014). Oral health condition and hygiene habits among adult patients with respect to their level of dental anxiety. *Oral Health Prev Dent*;12(3):233–9.
14. Mohammed, R., B., Lalithamma, T., Varma, D. M., Sudhakar, K. N., Srinivas, B., Krishnamraju, P., V., Shaik, A., B. (2014). Prevalence of Dental Anxiety and its Relation to Age and Gender in Coastal Andhra (Visakhapatnam) Population, India. *Journal of Natural Science, Biology and Medicine*, 5(2), 409–414.
15. Moore, R., Brødsgaard, I., B, H. (1991) Manifestations, Acquisition and Diagnostic Categories of Dental Fear in a Self-referred Population. *Behaviour Research and Therapy*, 51–60.
16. Oosterink, F., M., De Jongh, A., Aartman, I., H. (2008). What are People Afraid of during Dental Treatment? Anxiety-provoking Capacity of 67 Stimuli Characteristic of the Dental Setting. *European Journal of Oral Sciences*, 116(1), 44–51.
17. Pacauskienė, I., M., Smailienė D., Siudikienė, J., Savanevskytė, J., Nedzelskienė, I. (2014). Self-Reported Oral Health Behavior and Attitudes of Dental and Technology Students in Lithuania. *Stomatologija, Baltic Dental and Maxillofacial Journal*, 16:65–71.
18. Paipalienenė, P., Vaitkvičienė, I., Basevičienė, N., Avizonienė, O., Oniūnaitė, I. (2009). *Apydančio ligų priežastys: mokomoji knyga*. Kaunas: KMU leidykla.
19. Pohjola, V., Rekola, A., Kunttu, K., Virtanen, J. I. (2016). Association Between Dental Fear and Oral Health Habits and Treatment Need among University Students in Finland: a National Study. *BMC oral health*, 16(1), 1–9.
20. Svensson, L., Hakeberg, M., Wide, U. (2018). Dental Pain and Oral Health-related Quality of Life in Individuals with Severe Dental Anxiety. *Acta Odontologica Scandinavica*, 76(6), 401–406.
21. Taylor, S. (2014). *Anxiety Sensitivity: Theory, Research, and Treatment of the Fear of Anxiety*. 1 ed. Routledge, 384.
22. Vasiliauskas, K., Klasavičiūtė, K., Vasiliauskienė, I., Andruškevičienė, V., Saldūnaitė, K., Slabšinskienė E., (2018). *Suaugusių žmonių dantų gydymo baimę lemiantys indikatoriai*, 69–73.
23. Weiner, A., A. (2011). *The Fearful Dental Patient. A Guide to Understanding and Management*. Oxford, England, UK: Blackwell Publishing.
24. Yadav K., Prakash S. (2017) Dental Caries: A microbiological approach. *J. Clin. Infect. Dis. Pract.* ;2:1–5. [Žiūrėta 2022-01-08]. Prieiga per internetą: 10.4172/2476-213X.1000118.
25. Zinke, A., Hannig, C., Berth, H. (2018). Comparing Oral Health in Patients with Different Levels of Dental Anxiety. *Head Face Med* 14, 25.

LINKS BETWEEN FEAR OF DENTAL TREATMENT AND PREVENTION OF ORAL DISEASES IN ADULTS

Summary

Despite advances in modern dentistry, one in seven adults experiences fear before visiting a dentist. This indicates a high prevalence of fear of dental procedures (Armfield et al., 2013). Oral health is often associated with fear of dental treatment. People who delay visits to the dentist because of fear of dental treatment experience more symptomatic and more severe oral disease (Armfield et al., 2007). Prevention of oral diseases is very important to maintain oral health (Judah et al., 2013). The research aims to reveal the links between fear of dental treatment in adults and preventing oral cavities. The objectives are to reveal the concept of fear in adults and the links between the concept of fear and the prevention of oral diseases; describe the most common diseases of the oral cavity because of the fear of dental treatment; and investigate the causes of adults' fear of dental treatment and oral disease prevention. The methods included the analysis of scientific literature and survey data. To determine the links between adults' fear of dental treatment and the prevention of oral cavities, a closed-ended written survey was used, consisting of questions compiled by the authors based on scientific literature. The study sample consists of 270 respondents who meet the selection criteria. The survey was conducted from 22 April 2022 to 30 April 2022. The research results revealed that most adults fear dental treatment, which is impacted by the experience of painful treatment or the dentist's rude behaviour. People are usually afraid of being misunderstood due to oral hygiene, pain, analgesia, caries treatment, and tooth extraction. Most people who fear dental treatment try to avoid visits to an oral care professional and only pay a visit when problems arise. People who fear dental treatment underestimate their oral cavity's condition and often do not properly perform individual oral hygiene.

Keywords: fear of dental treatment, impact of the fear of dental treatment on the prevention of oral diseases.

Informacija apie autores

Rita Juchnevičienė. Burnos higienistė, Kauno kolegijos Burnos sveikatos katedros lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: sveikatos ugdymas, burnos sveikata.

El. pašto adresas: rita.juchneviciene@go.kauko.lt.

Eglė Zdanavičienė. Gydytoja odontologė ortopedė, Kauno kolegijos Burnos sveikatos katedros lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: sveikatos ugdymas, burnos sveikata, odontologija.

El. pašto adresas: egle.zdanaviciene@go.kauko.lt.

Daiva Mačiulienė. Kauno kolegijos Burnos sveikatos katedros vedėja. Mokslinių tyrimų kryptys: sveikatos ugdymas, sveikatos raštingumas, burnos sveikata.

El. pašto adresas: daiva.maciuliene@go.kauko.lt.

Asta Motūzienė. Burnos higienistė.

El. pašto adresas: asta.ka9471@go.kauko.lt